

VERGİLERİN YERLEŞMESİNİ DÜZENLEYEN ESASLAR HAKKINDA (*)

Çeviren :

Fleeming JENKIN

Ass. Dr. Yılmaz BÜYÜKERŞEN

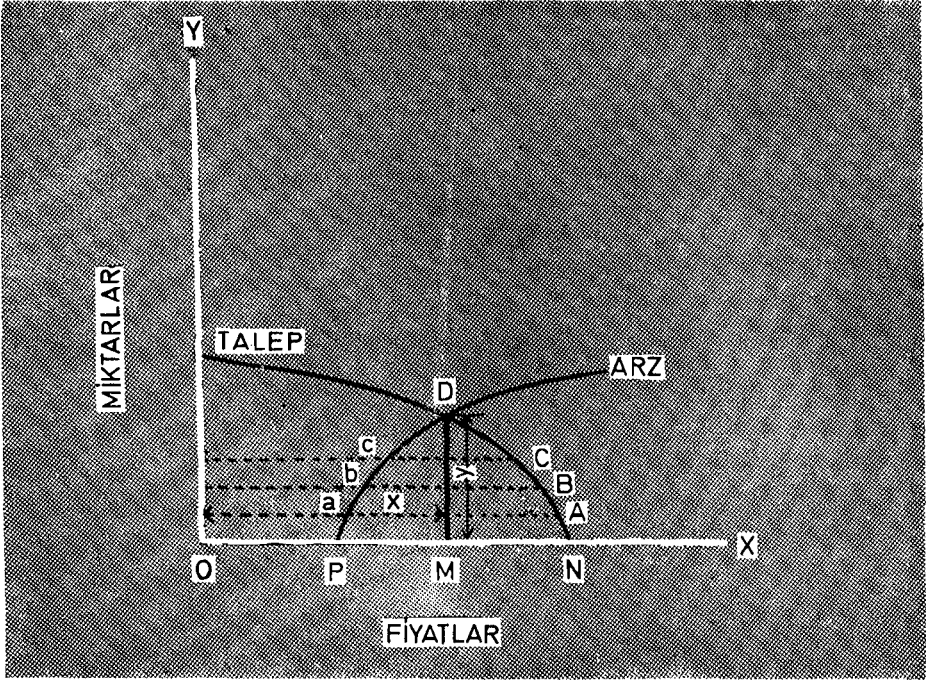
İyi bilinmektedir ki, çoğu vergiler, ilkin vergilenen şahıslar üzerine nihaî olarak yığılmazlar. Tüccar mallar üzerine konmuş vergileri fiyata ilâve eder, vergi nihaî olarak tüketici üzerine yığılır. Her verginin nihaî veya gerçek yerleşmesini bulup çıkarma problemi, çok önemli ve dikkate değer karışıklıktaki konulardan birisidir. Müteakip deneme, bu yerleşmenin bâzı olaylarda tecrübe ile tâyin edilmiş olan ve bütün olaylarda yerleşmeyi düzenleyen prensipler -ki bu prensipler matematiksel şekilde ifade ediliyor- ile metodların tetkikini ihtiva eder.

Bu satırların yazarı, **Recess Studies**'de basılmış bir denemede, arz ve talep kanununu, arz ve talep fonksiyonları olarak isimlendirilebilir eğriler şeklinde göstererek ifade etti. Figür 1 de OX eksenine paralel ordinatlar fiyatları, OY eksenine paralel koordinatlar her bir fiyattaki arzları ve ayrı ayrı eğrileri için her fiyattaki talebi göstermekteydi. Şu halde piyasa fiyatı eğrilerin kesiştiği noktanın x ordinatı ile gösterilir ve bu sâdece alıcı ve satıcıların transfer edilebilir miktar üzerinde anlaştıkları fiyat olmaktadır.

Biz bu kanunu cebrik ifade ile şöyle yazabilirdik, piyasadaki malların miktarına y , fiyata x diyerek $y = \emptyset (x)$ denklemini elde ederiz; ve her bir fiyat seviyesinde talep edilen malların miktarına y_1 demek suretiyle de $y_1 = \emptyset_1 (x)$ denklemine sahip oluruz; piya-

(*) Fleeming Jenkin'in Edinburg Kraliyet Sosyetesinin 1871-1872 dönemi toplantısında tebliğ olarak sunduğu bu deneme, oturum zabıtlarından naklen, önce Papers Literary, Scientific, v.s., Cilt 2'de, daha sonra da American Economic Association serilerinden Readings in the Economics of Taxation'da yayınlanmıştır.

sa fiyatı $y = y_1$ eşitliği ile tâyin edilmiştir. Maamafih bu cebrik şekle uymakta küçük bir avantaj ya vardır ya yoktur. Çünkü hiç bir misalde $\emptyset(x)$ veya $\emptyset_1(x)$ in dayanılabilir oldukça basit cebrik fonksiyon olabileceğini farzedemeyiz. Oysa ki, verilen mallar için eğri, değişik fiyatlarda satın alınan miktarların veya değişik fiyatlarda arz edilmiş miktarların yıldan yıla değişmelerini müşahade ederek tecrübî şekilde tâyin edilmeliydi.

FIGÜR 1.

Daha önce profesör Jevons, aynı kanunun çok daha karışık fakat bununla beraber kendi kendini yukarıda zikredilen basit şekle iblâğ eden cebrik bir ifadesini verdi.

Ticarette taraflarca kazanılmış avantajları ve onun parada nasıl tahmin edilebildiğini göstermek için grafik metodu dahi kullanılabilir. Malların belli bir kısmı için her bir fiyat seviyesinde arz ve talebi iki eğri gösterebilir. Eğer bütün satıcılar aynı düşüncede olsa ve bütün mallarını verilen bir x fiyatında arz etmeye istekli bulursa idiler ve o fiyattan aşağıya mal satmamak tamamen kararlaştırılsa idi, arz eğrisi OX 'e paralel sâde düz bir çizgi olacak ve x te yükselip ordinata sert bir şekilde son bulacaktı. Bunun gibi, eğer

bütün alıcılar aynı düşüncede olup verilen bir x fiyatından aşağı mal satın alacak olsaydılar ve daha düşük fiyattan değil de, fakat bütün ihtiyaçlarını o fiyata satın almayı arzuluyor olsaydılar talep eğrisi OX 'e paralel, x de yükselip ordinata sert bir şekilde son bulan bir çizgi, ve fiyatta müphem olacaktı. Eğer iki çizgi üst üste gelseydi, muameleler satıcıların satmaya istekli, alıcıların da almaya istekli oldukları fiyatlar arasındaki herhangi bir fiyat seviyesinde yukubulabilirdi. O takdirde de, bu olayda, o noktada piyasa fiyatı olmayacaktı. Bu olay büyük bir piyasada alıcıların veya satıcıların arzularının gerçek durumunu temsil etmez. **Fiyatın piyasa fiyatından daha yüksek olması halinde satış yapacak bir kaç mal sahibi daima vardır.** Bunlar fiyatın artacağını ümit eden kimselerdir; sâdece piyasa fiyatına satmaya istekli olup bir peni bile aşağıya satmayacak bâzı kimseler de mevcuttur; kezâ diğerleri, yâni fiyatların düşeceğini zanneden ve (eğer mecbur kalırsa) hakikaten piyasa fiyatından aşağıya satacak, durumu zayıf mal sahipleri de vardır. Bütün bu şartlar Figür 1 de arz eğrisi ile gösterilir.

Bunun gibi, eğer mecbur kalırsa bâzı malları piyasa fiyatından daha pahalıya satın alacak bir kaç alıcı mevcuttur. **Kezâ bâzıları sâdece piyasa fiyatından satın alacaktır.** Bâzıları da piyasanın altına inmedikçe satın almayacaktır. Bu talep eğrisi ile temsil edilir.

Şimdi ben derim ki, piyasa fiyatı sâbit kılındığı zaman o fiyata alsalar da satsalar da tamamiyle birbirinden farksız olan tâcirler, ticaret ile kâr elde etmezler; fakat bunlar sayıca az olacaktırlardır.

Talep eğrisine bakarak, OY ekseninden A ya olan x_a ordinatı, bâzı alıcılar nezdinde malların bâzılarında atfedilen değeri gösterir, fakat bu alıcılar malları $x = OM$ ordinatı ile gösterilmiş olan meblâğa mukabil aldılar; bu iki ordinat arasındaki fark $x_a - x$, malların muayyen küçük bir miktarı olan Δy için verilenle verilmiş olması gereken fiyat arasındaki farktır. Bu sebeple $y(x_a - x)$, Δy miktarının satın alınmasından satın alanların elde ettikleri kârdır; ve biz müteakip her bir miktarın satışından hâsıl olan kârların tamamını hesap etmede $MDCBAN$ sahasının, malların y miktarının satın alınması ile alıcılara olan bütün kazancı gösterdiğini buluruz. Bunun gibi $MDcbap$ sahasının, aynı alış verişi ile satıcılara olan kazancı temsil ettiğini göstermek kolaydır; bu sahalarda, her

$\Delta y (x_n - x)$ hâsılatı miktar birimi başına paradaki kazancı temsil ederler.

Böylece bu iki esas zümrenin tüm kazancı yukarıda isimlendirilmiş iki sahanın tamamı ile temsil edilir ve bu iki zümre arasındaki kazancın taksimi tam olarak bellidir.

Profesör Jevons, eğrileri, yukarıdakine benzer bir anlamda isimlendirdiği mübadele ile kazanılmış faydayı yekpâre kılmaya kullanmıştır; fakat fayda, onun da târif ettiği gibi **pratik olmayan** ölçülere müsaade eder ve o eğrisini her biri sâhip olduğu veya istediği şeyde farklı olan fertler tarafından kıymet takımının değişen hesapları üzerine değil, malların her bir fazlalığının her bir ferde göre değişen faydasına isnat ettirir. **Benim Recess Studies** adlı makalemde orijinal şekilde çizilmiş olduğu üzere arz ve talep eğrilerinden anlaşılan, ticarete değer kazancın yukarıdaki hesabı, zannedirim yenidir ve verilen herhangi bir mübadelenin para olarak numerik bir hesabını verir ve bu dahi mübadelede fiyatların değişme tesirini müşahade suretiyle ortalama olarak tesbit edilmiş olabilir. Elbette çoğu olayda eğirilerin baştan sona kadar bütün mesafeleri tecrübe ile tesbit edilmeyebilir. Fakat bir kaç yıl başından sonuna kadar toplanmış istatistik, piyasa fiyatının yanında her bir eğrinin gidişini ortalama olarak gösterecektir ve bu çok önemli bir malûmattır.

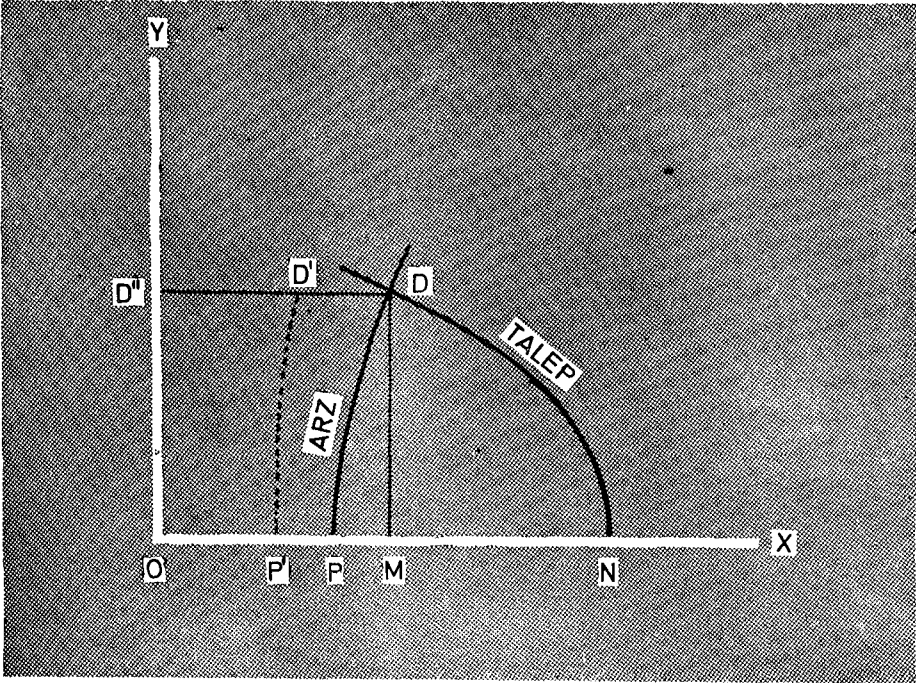
Dik bir arz eğrisi ve horizontal bir talep eğrisi, alıcıların ticaretle bilhassa kârlandırdıklarına delâlet eder. Bununla beraber satıcılar, eğer üretici iseler kapitalistler gibi önemli kârlar sağlayabilirler.

Dik bir talep eğrisi ve düz bir arz eğrisi alışveriş suretiyle, bilhassa arzedenlerin (satıcıların) kârlı kılındıklarını gösterir; eğer fiyatlar çok artar ve ticaretle elde edilen kârlar çok azalırsa o toplum veya cemiyet ticareti bırakmaya ziyadesi ile meyyaldir.

Tüccarlar üretici ve tüketici oldukları zaman, bu suretle hesap edilmiş, ticarete elverişli kârlar sâdece, toplum tarafından, mamûlden elde edilmiş kârlar değildir.

Bu nazariyede arz eğrisi olarak isimlendirilen şey, maddelerin istihsal fiyatına bağlıdır, ki buna kapital faizi ve müteşebbisi o yolda kapital ve hünerini kullanmağa ikna için gerekli olan ve aynı zamanda beceriklilik isteyen işe nezaret görevi için icabeden ücret de dâhildir. İstihsalın mâliyeti genellikle istihşâl edilmiş maddenin miktarı ile artar. Aksi halde arz eğrisi düz bir dikey çizgi olacaktı; fakat hakikatte istihşâl artışı hâsıl etmek için bir fiyat yükselmesi gereklidir. Yalnızca bir kaç kişinin çok az bir kapitalla bir araya gelmesi, çok az bir faiz haddine ve kendi maharetleri için küçük bir ücrete delâlet eder. Fakat çok sayıda kimseyi büyük kapitalla birlikte özel bir imâlâtta kullanılmış olmaya ikna etmek için büyük seviyede bir faiz ve dikkate değer bir bedel gereklidir. Böylece arz eğrisi Figür 2 de gösterildiği gibi olacaktır. Figürde OP fiyatı bir kaç müstahsili, o maddenin küçük bir miktarını imâl etmek hususunda sâdece iknaa yeter istihşâl mâliyeti veya fiyatıdır.

Şu halde OP' maddenin küçük bir miktarını istihşâl için gerekli, sarfedilmiş gerçek maliyet olursa ve OP de herhangi bir fabrikatörün onu imâl için zavret sarfedebileceği en düşük mâliyet

FİGÜR 2

olursa P'D'D M sahası, fiyat OM iken kapitalistin bütün kârını gösterir. D'P' çizgisinin DP ye ne paralel ve ne de dikey olması gereklidir, maddenin istihsalinin hakikî maliyeti genellikle miktar artışı gibi artar; ve bu olayda D'P' dikey değildir. Bundan başka özel bir sahaya kapital ilâve etmeye teşvik için gerekli faizin haddi sâbit değil fakat artış halindedir. Böylece P'D', PD den daha diktir. Biliyorum, şimdiki halde PDD'P' ile temsil edilen ve müstahsiller tarafından sağlanan kazancın doğruluğunu tecrübe ile anlamanın mânası yoktur. O ve maddenin bir biriminin istihsalini için gerekli kapital miktarı müstahsil toplumda cârî faiz haddini mütalâa suretiyle hesap edilebilir.

Görürüz ki, bir imalâtçı kapitalistin kazancı iki kısma bölünebilir - bir tüccar olarak kâr ve bir de kapitalist olarak faiz.

Fiyat iniş çıkışları az olan emniyetli ticarî işlerde birinci kazanç, daha çok spekülâtif olan işlerde ise sonraki kazanç önemli olabilir.

İmalâtçı toplumun kazanç kaynaklarından bir üçüncüsü daha vardır; malları yapan işçi, ücretlerini imalât ile kazanır ve bu onun için avantajdır. Diyagramda, OP'D'D" sahası yalnız başına emek için ödenen ücretleri gösterir. OY ve P'D' arasındaki çizgilerin uzunluğu malların her birimine isabet eden işçi ücretlerini ve malların miktarındaki artışı temsil eder. Eğer imalât durdurulursa bu toplum için bir kayıptır. Böylece tüketiciler tarafından ödenen bütün meblâğ OMDD" sahasıdır; ve bu üç kısmın bir araya getirilişidir, bunun birisi tüccara kâr, birisi kapitaliste faiz ve birisi de işçinin ücretidir; bütün bu avantajlar, eğer imalât durursa kayıptır.

Emekçinin kazancı tüccarın kârına veya kapitalistin faiziye benzemez. Tüccarın kârı malların kıymeti ile onlardan elde ettiği arasındaki farktır. O, eğer mallarını satmayıp halâ elinde bulunduruyorsa, sâdece kâr'ı kaybeder. Aynı şekilde, kapitalist kapitalini satmazsa, o halâ kapitaline sahiptir. Şimdi P'PDD' sahası, kapitalini özel bir kullanımdan dolayı kapitalist tarafından edinilen kâr'ı temsil eder ve bu, eğer kapitalist o kapitali satmaya muktedir değilse kaybedeceğinin hepsidir; fakat OP'D'D" alanı emekçilerin aldığı bütün meblâğı gösterir, yoksa onların kârını değil. Emekçinin kârı şüphesiz, onun özel bir alış verişten kazandığı ücretlerin faz-

lalığı gibi mütalâa edilebilir. Bu fazlalık onu, açlık sıkıntısı çekmekten veya yoksullara bakım evine girmekten ziyade çalışmaya teşvik edecektir.

Eğer tüketici, malı verimsiz basit tüketim için satın alırsa, o vakit uğrayacağı zarar sâdece DMN sahası ile gösterilir. Bununla beraber, eğer bir toplum malları satın alır ve onları verimli şekilde tüketirse, o zaman alış verişin durması ile onlar kullandıkları kapitalin faizini kârlarında kaybederler ve toplumun emekçileri de ücretlerinden olurlar; onun için, bu olayda, şimdiki tüketici gibi sınıflandırılmayan alıcının kaybı, satıcının olayında zikredilenlere benzer şekilde, üç kısmın biraraya getirilmesidir.

TİCARET ÜZERİNDEKİ VERGİLER

Şimdi ticaret ile verilen üç ayrı avantaj arasındaki ayırımı yapmış olarak, beher tona bir pound veya beher grossa bir shilling gibi, malların her bir birimine sâbit bir meblâğ olarak konmuş, alış-veriş üzerindeki bir verginin yerleşmesini mütalâa edeceğim.

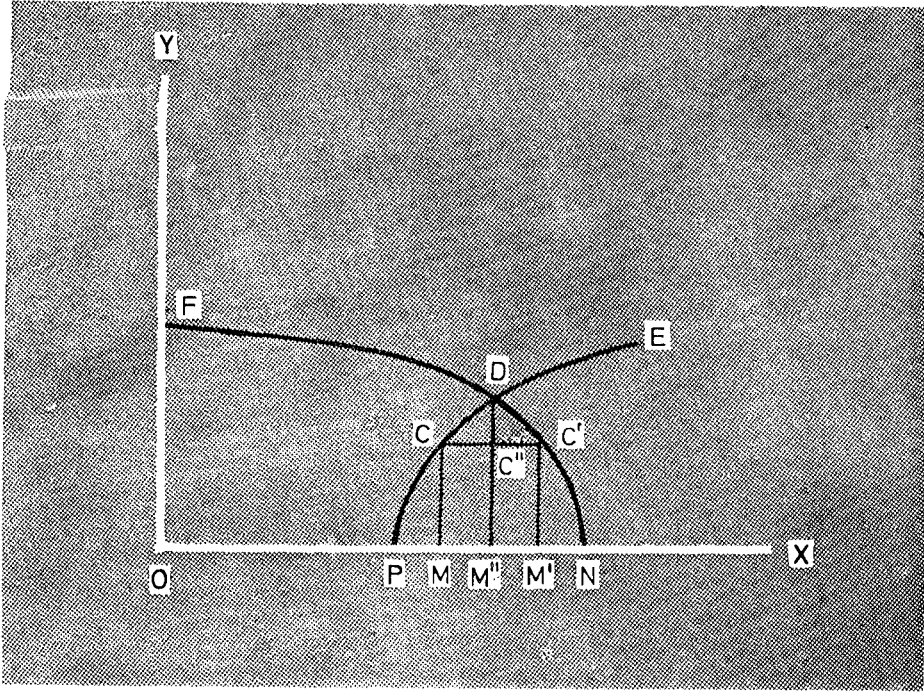
Eğer vergi büyük miktarda olursa CC' çizgisi OX eksenine yaklaşacak, vergi verimsiz olacak ve alıcılarla satıcılara göre zarar fazlasını temsil eden CC'D sahası vergi hasılâsına nazaran büyük olacaktır. Bu serbest ticaretin bir ispatıdır.

MCC'M' sahası için maksimum gelir veya faydayı hâsil edecek verginin muayyen bir büyüklüğü vardır. Alıcılara ve satıcılara düşen vergi nisbeti, bir anlamda sadece alıcılar tarafından ödenen fiyat artışına nazaran satıcılar tarafından elde edilen fiyatın azalma oranıdır.

Böyle bir verginin tesiri alıcılar tarafından ödenen fiyatla, satıcılar tarafından kabûl olunan fiyat arasında sâbit bir fark hâsil etmektir. Arz ve talep eğrilerinin diyagramında, piyasa fiyatları iki eğri arasında uygun kılınabilir, OX e paralel ve uzunlukta vergiye eşit bir çizgi üzerindeki noktalarla tâyin edilmiştir.

Böylece figür 3 de FN talep ve PE arz eğrisi ve CC' çizgisinin uzunluğu da malların her bir birimine isabet eden vergi miktarı olursa, o zaman OM arz edenler için piyasa fiyatıdır ve MM' farkı da vergiye eşittir.

Diyagramda gösterilen muamelelerden vergi ile artan toplam meblâğ MCC'M' sahası ile ölçülür. Satıcılar tarafından ödenen kı

FİĞÜR 3

sım $CC''M''M$ sahası ile, alıcılar tarafından ödenen kısım ise $C''C'M'M'$ sahası ile ölçülür. İki toplumda vergi sebebiyle gerektirilen bütün zarar $MCDC'M'$ sahası ile ölçülür. Satıcıların uğradığı zarar $CDM''M$, alıcıların zararı ise $M''DC'M'$ sahası ile ölçülür. Alıcılar ve satıcıların her ikisi de ödedikleri verginin fevkinde bir zarara katlanırlar. Bu zarar fazlası satıcılar için $CC''D$ ve alıcılar için de $C'C''D$ sahası ile gösterilir.

Eğer vergi büyük miktarda olursa CC' çizgisi OX eksenine yaklaşacak, vergi verimsiz olacak ve alıcılarla satıcılara göre zarar fazlasını temsil eden $CC'D$ sahası vergi hasılsına nazaran büyük olacaktır. Bu serbest ticaretin bir ispatıdır.

$MCC'M'$ sahası için maksimum gelir veya faydayı hâsıl edecek verginin muayyen bir büyüklüğü vardır. Alıcılara ve satıcılara düşen vergi nisbeti, bir anlamda sadece alıcılar tarafından ödenen fiyat artışına nazaran satıcılar tarafından elde edilen fiyatın azalma oranıdır.

Tamamiyle açıktır ki, bu, iki grup tarafından gerçekten ödenen vergideki nisbettir, mamafih bu aslâ iki tarafın uğratıldığı nisbî ızdıraba veyahutta ticarî kârın kaybı ile iki tarafın mahrum olduğu nisbette eşit tutulmamalıdır. Tarafların her birisinin bütün zararı diyagramın gösterdiği gibi daima onların ödedikleri vergiden büyüktür. Alış ve satış yapanlar olarak iki toplumun mecmu nisbî zararları MCDM" ve M'C'DM" sahalarına göredir ve bu sahalar hiç olmazsa bu amaç için tecrübe ile ortalama olarak bulunabilir; CD ve C'D yi düz bir çizgi kabul ederek yalnızca malların, vergi konmadan önceki ve sonraki fiyatları ile miktarlarını bilmemiz gerekir.

Böylece, bizimle Amerika arasında pamuk ticaretinde eğer her bir pound'a 2 d vergi konulmuş ise ve vergiden önce bir shilligden

500 milyon libre, vergiden sonra ise bizim $13 \frac{1}{2}$ d ödeyemiz ve

Amerikalıların da $11 \frac{1}{2}$ d kabul etmelerinden dolayı 300 milyon

libre ithâlât yapsaydık, iki toplumun alışverişçiler olarak toplam kaybı $600 + 200 = 800$ milyon penny, vergi hasılatı da 600 milyon penny olacaktı.

İngiltere 450 milyon penilik vergi ödeyecekti. İngilterenin toplam zararı 600 milyon peni olacaktı. Amerika 150 milyon penilik vergi ödeyecekti. Amerikanın toplam zararı 200 milyon peni olacaktı. Hangi hükümet vergiyi koyarsa koysun yerleşme aynı olacaktı.

Yukarıdaki prensipten anlaşılır ki, eğer bir satıcı piyasayı hâsıl etmek için alıcılar arasındaki rekabete güvenerek çekinmeden satış yaparsa, bütün vergi satıcı üzerine yığılır; arz eğrisi düz bir çizgi olur. Eğer alıcı çekinmeden alırsa, bütün vergi onun üzerine düşer, bu olayda da talep eğrisi düz bir çizgi haline gelir.

Böylece alıcı rekabeti ile yapılan satışlar ad varolem veya başka türlü bir vergiye konu olsalardı, muamelelerin adedi değiştiriliniyerek, fiyatlar da değiştirilmeyecekti, fakat satıcılar sadece fiyatlardan vergi çıktıktan sonraki kısmı elde edeceklerdi.

Bu olay pratik şekilde meydana gelmez. Çünkü, satışın çekinmeden olabileceği her bir müzayedede, müzayedeler bir bütün ola-

rak tetkik edilebilir. Bununla beraber, alıcılar arasındaki rekabete güvenerek yapılan satışlar gerçekten böyle vergilendirilseydi daha az kişi mallarını bu suretle satışa çıkaracak, fiyatlar artacak, muamelelerin bir kısmı azaltılmış ve vergi kısmen alıcılar ve kısmen de satıcılar tarafından taşınmış olacaktır.

Eğer malların mübadelesinde iki ülke arasında, değeri ifade etmek için bir birim olarak paranın tavassutu ile yapılmış fakat sikkenin hakikî transferine tâbi kılınarak değil- gerçek şekilde bir ticaret kaim ise yukarıdaki prensipler her bir tarafın her alışverişte elde edeceği iki kazancın -eğer varsa- yekûnu olan tüm ticarî kazancını gösterir.

Eğer, gümrük vergileri ile ticaretin bir kısmı hayli azaltılır veya ortadan kaldırılırsa, her iki tarafta kaybeder. Fakat eğer alışverişin diğer yarısı hiç bir zarara uğramadan kalırsa, paraya teka-bül eden mallara nisbetle tüketim mallarında bir mübadele olmayabilir. Ve vergilendirilmemiş olan bu kısım üzerindeki bütün kazanç tam olarak kalır. Her ne kadar bu suretle Fransa bizim mallarımızı vergiler ve bu suretle bize ve kendilerine zarar verebilirse de bu bizim de onların mallarının ithalâtını vergiliyerek iki topluma birden ilâve bir zarar vermemiz için sebep değildir.

EV KİRASI

Bundan sonra ev kiralari üzerindeki bir verginin tesirlerini mü-talâa edeceğim.

Ev sahipleri burada satıcı ve kiracılar da evlerin değil, bir tüketim malı olarak isimlendirilebilir şeylerin (evde oturmanın) alıcılarıdır; lâkin bir evin kiraya verilmesi bir yıllık bir süredir. Kiracı -Profesör Jevons'un teklifini genişletmek suretiyle- sahibinden, **bir evi yıllık (house-year) olarak satın alır.**

Ev ile yiyecek ve giyecek gibi diğer tüketim malları arasındaki fark, evin kalır, diğerlerinin ise tüketilir olmasıdır. Evin yıllığı her yıl tüketilir, fakat sahibi tarafından her yıl yeni yapılmış malzeme harcaması olmaksızın yeniden de yapılır. Bu devamlılık vergilemenin yerleşmesi ile **değişir.**

Eğer talep azalır, ev sahibi evini ortadana kaldıramaz -evinin yıllık semere vermesinden feragat edemez-. Bundan dolayıdır ki, onu satmalıdır. Bu suretle, yeni evlerin yapılmadığı ve her sene hissedilir bir nisbetin tutulmadan kaldığı, duran veya gerileyen bir toplumda ev sahibinin evini çekinmeden yıllık olarak (house-year)

satması ve ev kirası üzerine konmuş herhangi bir verginin de yalnız başına onun üzerine yıkılması gerekir. Bu, ev sahibinin verginin tam miktarı ile azaltılmış bir kirayı kabul etmesi ve kiracının da verilen herhangi bir sınıf ev için vergi konmadan önceki fiyattan daha fazla kira ödememesi demektir. Bu durumda arz eğrisi, vergi ile etkilendirilmemiş düz bir yatay çizgi haline gelir; talep eğrisi de vergi ile eşit şekilde etkilendirilmemiş olur; ev kiralarının bir kısmı vergi ile değişikliğe uğratılmaz, fakat ev sahipleri, vergilemeden dolayı artan bütün miktarı kira olarak kaybederler.

Bu muhakeme, arz eğrisinin, vergi ile etkilenmeden düz yatay bir çizgi haline geldiği faraziyesi üzerine kurulur. Bu şart müreffeh veya büyüyen herhangi bir toplumda değiştirilir. Bu toplumlarda inşa edilmesi gereken yeni evler vardır ve evlerin dikkate değer bir kısmı daima kiralanmaz. Kiralanmayışları toplum tarafından istenmeyiş sebebinden değil, spekülâtör inşaatçıların fiyatların yükseleceği zaman için ellerinde tutmaları sebebinden ileri gelmektedir. Bu, malların diğer bütün çeşitlerine karşı müşterek bir arz eğrisini gösterir. Daha yüksek fiyatlarda, daha çok mal çıkacaktır. O halde yeni konmuş bir vergi bir bakıma satıcılarla alıcılar, ev sahipleri ile kiracılar arasında dağıtılacaktır. Kiracılar daha az güzel evlerle ve ev sahipleri de daha küçük kiralalarla yetineceklerdir. Bu, verginin yakın tesiridir (immediate effect). Muhtemelen daha büyük bir kısmı, hiç olmazsa mukavelesi henüz yapılan yeni evlerde, önce ev sahiplerinin üzerine düşecektir. Fakat bir kaç yıl sonra şartlar değişmiş olacaktır. Arzdaki azalma sebebiyle kiralalar eski ortalama seviyelerine yükselir ve verginin konması ile kiralama-yı engelleyen sebep yeni evlerin arzına kadar azalır ve inşaatçıların bermutat ticarî kâr ve sermayelerinin faizini elde etmeleri sebebiyle başlı başına yeni evler yapılır. O vakit inşaatçılar yeniden faaliyetlerine koyulurlar. O zamana kadar bütün vergi kiracılar tarafından taşınmış olacaktır; Bu demektir ki, eğer vergi olmasaydı, onlar evlerini, verginin tam miktarı kadar daha ucuza tutacaklardı. Çünkü bu suretle azaltılmış kiralalar spekülâtör inşaatçıları, onları arza râzı etmeye yetecekti. Baştan başa bütün şehirdeki kiralalar, yeni mahallelerin bu özellikleri ile kararlaştırılır. Şehirdeki her ev arasında ilgili muayyen bir değer vardır ve eğer yeni evlerin kiralaları daha pahalı ise, eski evlerin kiralaları gereken nisbette artırılır. Filvaki, evler istihsal edilmekte olan tüketim mallarıdır ve yıldan yıla yeni evlerin arzedilmesine ihtiyaç duyulduğu zaman, vergi tüketiciler üzerine yığılır.

Yukarıdaki prensipler bir verginin nominal olarak ev sahiplerine mi, yoksa kiracılar üzerine mi yerleştiğini tâyin eder, fakat bu prensiplere müracaatta, evler için bâzı kontratların vâdesinin derhâl tâyin edilemeyeceği gerçeği kadar, ev sahipleri ve kiracıların her ikisinin de aklî ataleti hesaba alınmalıdır. Bu iki şart, herhangi bir verginin konmasından sonraki ilk bir kaç yıla rağmen vergiyi nominal olarak üzerine konduğu şahıslardan diğer bir grup üzerine düşürmeye sebep olacaktır.

Kesinlikle, ticaret üzerindeki bir vergi yalnızca tâcirler üzerine düşmez, fakat kapitalist ve emekçilere de dokunur. Ev kiralari üzerindeki bir vergi binaları inşa eden kapitalist ve onların istihdam edeceği emekçilere dokunur. Bu demek değildir ki, kapitalist vergiyi öder, fakat istenen evlerin kalite ve miktarındaki azalmadan dolayı parası için faydalı bir yatırım sahası bulmaktan alıkonur.

ARAZİ ÜZERİNDEKİ VERGİLER

Arazi üzerindeki vergilerin yerleşme sorusu bilhassa enteresandır. Arazi diğer bütün tüketim mallarından ayrılır. Çünkü onun miktarı herhangi bir yapımıcının arzusuna bağlı değildir. Gelişen bir toplumda evlerin bir kısmı spekülâtör inşaatçıların arzusuna bağlıdır; fakat arazi miktar yönünden ancak umuma mahsus sahaları ihata etmek veya özel mesire yerlerini dağıtmak gibi işlemlerle arttırılabilir. Biz bu küçük dağıtım etkilerini ihmâl edecek ve ziraatin kâr getirebilir olduğu bir memleketteki bütün toprağın ziraat için kullanılabilir durumda bulunduğunu ve onun herhangi bir kısmının sürülmeyişinin tek sebebinin kâr yokluğu olduğunu farzedeceğiz.

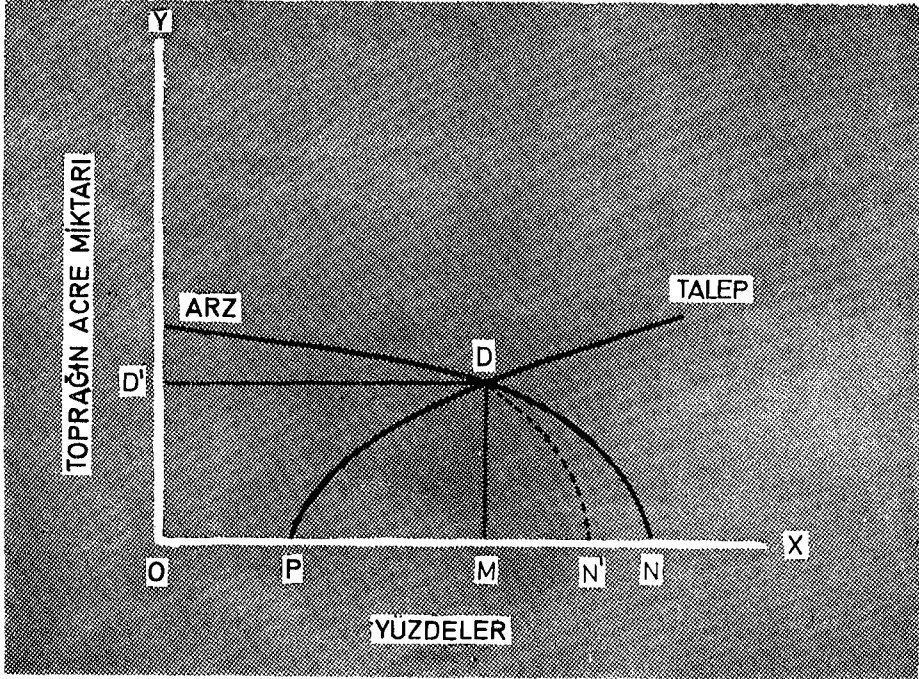
Çok iyi bilinmektedir ki, [ekilebilir arazinin] ⁽¹⁾ her bir acre'sinin ⁽²⁾ kirası, kiracıların ekme zahmetine değer diye düşündükleri en fakir toprağın yıllık değeri üstünde o acre'nin yıllık değer fazlasıdır. Biz bütün araziye onun acre başına ekiminde yatırılan kapitâl üzerine getireceği toplam kâr'a göre sınıflandırmalıyız ve arazinin arz eğrisini, onu sürmek için gerekli kapital üzerinden müteakip her bir yüzdeyi kâr olarak sağlayacak toplam arazi miktarlarını ordinatları ile gösterecek şekilde çizmeliyiz. Arz yüzde artışlarının bir bedeli olarak azalır. Bu demektir ki, kapitâl üzerin-

(1) Editör bu kısmın, dizgisinin orijinalinde düştüğü zannındadır.

(2) Çevirenin notu : acre 4000 metre kare civarında bir İngiliz satıh ölçüsüdür.

den yüzde beş kâr getirecek araziden daha az miktarda yüzde on kâr getirecek arazi vardır ve yüzde yirmi veya otuz kâr getirecek arazi daha da azdır. Böylece kiracılar bir bütün olarak kapitalistler gibi telâkki olunursa, geliri % 20 yi bulmayan herhangi bir araziyi ekmeyeceklerdir, ve piyasada % 10 la tatmin olduklarından daha az toprak mevcut olacaktır.

Yine, bütün kiracılar aynı düşüncede değildir ve biz, her müteakip yüzdede kira ödemeyen toprak tesbit edilmişse, kiralanacak toprağın toplam miktarını gösteren ordinatlarda bir talep eğrisi çizebiliriz. Kiralanmış toprağın gerçek miktarı iki eğrinin kesiştiği nokta ile tâyin edilecektir. Bu figür 4 de MD yüksekliği ile gösterilir.

Eğer şimdi biz OD'DN kaidesi üzerine, her bir x ordinatı boyunca yüksekliği, beher acre'nin x uzunluğuna uygun olarak vermek istediği kapital pound'larının yüzlercesinden bir kısmı olan mücesssem bir şekil inşa edersek o vakit OD'DN üzerinde duran bir hacime sahip olacağız ki bunun muhtevası ekilmiş bütün araziden

elde edilen toplam yıllık kazançları ölçecektir (3). Kira, MDN üzerinde duran hacimdir. Çiftçiler tarafından elde edilen kâr da OD'DM üzerinde duran hacimdir ve bu MDP üzerindeki hacimle şimdi ekip biçmeye teşvik edecek olandan fazladır. Bundan dolayı biz, çiftçiyi bir kapitalist ve bir tüccar gibi mütalâa ederek MDP üzerindeki hacime onun kârı, ve OD'D üzerindeki hacime de onun kapital faizi demeliyiz.

Arazi üzerindeki herhangi bir verginin tesiri, toprağın her sınıfının kullanılmış kapitâl üzerinden getirmeğe muktedir olduğu faizi azaltmaktadır. Bunu konulan verginin usulüne göre çok farklı yönlerde yapacaktır.

Eğer kira üzerinde bir ad valorem vergi olursa, o arz eğrisini yalnızca D ve N arasında değiştirecektir. Sâdece OM den daha az olan faiz hadlerini ödeme iktidarından önceki kadar çok toprak kalacak fakat daha yüksek hadleri ödemeye muktedir toprakların miktarı azaltılacaktır; bir başka deyişle ziraate değer en fakir toprağın ödeyeceği faiz haddi değiştirilmeyecektir. Zira bu toprak kira ödemez ve vergilenmeden kalır - böylece ziraat dışında bırakılacak toprak değildir, fakat arz eğrisi kirayı temsilen hacmi azaltarak ve fakat diğer miktarları dokunulmadan bırakarak DN den DN'e değiştirilecektir; böylece kira üzerine konulmuş herhangi bir vergi tamamıyla mülk sahipleri tarafından ödenir. Verginin miktarı DNN' üzerinde duran hacimdir. Bu verginin hiç bir şekilde tüketici üzerine düşmediğini söylemek gariptir. Kira üzerindeki vergi, bâzı toprakların diğerlerinden çok sahip oldukları değer fazlasını tamamıyla azaltır; tarım dışı bırakılmış arazi yoktur ve kapital evvelce kullanılandan daha az değildir; arazi sahibinden başka zarara uğrayan yoktur. Eğer vergi, kira üzerine bağlanacağı yerde ziraî ürüne bağlanırsa, verginin yerleşmesi geniş ölçüde değiştirilecektir. Toprağın ekimi kısa zamanda çok kârlı olacaktır; örneğin, toprak üzerinde kullanılan kapitalden sağlanan kazanç daha az olacaktır; diğer bir deyişle, eğer toprağın bütün kaliteleri üzerinden istihsâl edilen mahsül vergilendirilmiş olursa, toprağın mecmu arz eğrisi her yerde düşerek değiştirilecektir. Bâzı topraklar ziraat dışı kalacak ve verginin sâdece bir kısmı başlangıçta kiracı üzerine düşecek, bir

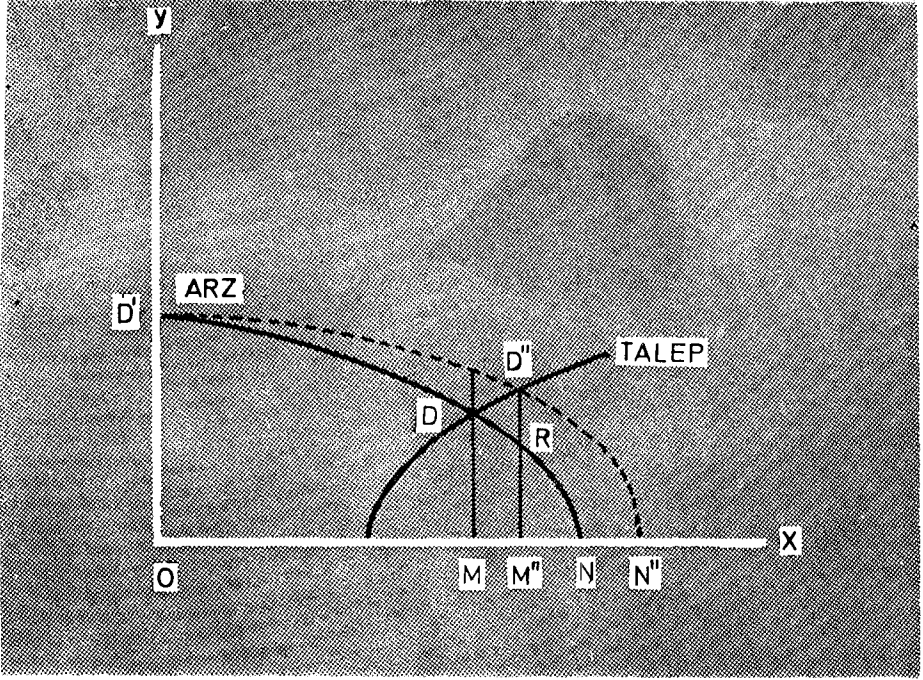
(3) Malların herhangi bir sınıfının X yüzdesini vermek için acre başına 150 l istenirse OD' DN in sathına dikey ordinat 1, 5 olacaktır.

kısmı da toprak sahibi tarafından taşınacaktır; fakat o, diğer herhangi bir fabrikatör gibi, hissesinin hemen hemen tamamını tüketicilerden geri alacaktır. Muamele miktarının tahdidi ile kiracılar ve muhtaç olunan iş miktarındaki azalma ile de emekçiler zarara uğratılacaktır. Bu oktruva resminin (4) tesiridir.

Bazen bir vergi kira üzerine değil de her bir acre'nin farazi değeri üzerine konulur. Kira getirmeyen arazi üzerindeki böyle bir vergi, mülk sahibinin vergiyi ödemektense toprağın mülkiyetini terki tercih etmesi sebebiyle aslâ arttırılamaz. Maamafih o daha fakir toprakların ekilip biçilmesinden vazgeçmeye yol açmalıydı, o zaman da o, her nekadar verginin tek bir kuruşunu bile ödemeyecekler ise de kiracı ve tüketicileri zarara uğratabilecekti. Boşuna yatan arazilerden ödenmeyebilen vergilere rağmen, verginin daima kiradan daha az olduğunu farzederek -şüphesiz daima olabileceği gibi-, o tamamıyla toprak sahibi tarafından ödenecektir. Bu olayda vergi, arazinin arzını azaltmaz.

Aynı mahiyette bir soru oldukça ilgi çekicidir. Toprak kazancını öncekinden çok yaparak ziraatteki herhangi bir terakkinin faydasını kim elde eder? Bu terakki arttırılmış kapitâl yatırımlarına ihtiyaç göstermelidir ve muhtemelen gösterecektir de. Talebin aynı kaldığını farzederek toplam arz eğrisi yukarı doğru kaldırılacaktır. Figür 5 de M'D", ziraatteki acrelerin arttırılan yeni kısmı olacaktır. Fakat kapital üzerinden OM faizini getirecek olan toprak ekilmeden bırakılacaktır. D'D"N" üzerinde duran hacim D'DN'inden daha büyük olacaktır. Zirâ üçüncü buut da kezâ artmış olacaktır. Kiracıların ticarî kârı ve faiz haddi ortalaması da artmış olacak ve pek muhtemeldir ki, D'M"N" üzerinde duran hacim DNM' üzerinde durandan daha büyük olabilecektir; fakat bu hiç bir suretle kat'i değildir. İlkin o gerçekten daha küçük olabilirdi. Maamafih her halükârda talep eğrisi hemen hemen dikeydir ve küçük bir kâr artışı çiftçilikte geniş ölçüde arttırılmış bir kapital yatırımını teşvik eder. Eğer bu böyle olursa, bundan sonra arazi sahibi de gelişmeden dikkate değer bir fayda elde eder, zirâ eğer çift-

(4) Çevirenin notu : oktruva resmi, şehir hududunda yiyeceklerden alınan giriş vergisidir.

çiler hemen hemen önceki gibi aynı faiz haddi ile hoşnut edilirlse elde ettiği DRNN''D'' üzerinde duran toprak onun kaybettiği DRM''M'' üzerindeki topraktan daha geniş olacaktır; bundan başka, elinde bulundurduğu RNM'' üzerindeki hacim artırılır. Emekçiler ve tüketiciler de kazanç elde ederler.